

Metodiaitta vai kriittinen foorumi?

FRANCIS P. DINNEEN *An Introduction to General Linguistics*. Holt, Rinehart and Winston Inc., New York 1967. 452 s.

GIULIO C. LEPSCHY *Die strukturelle Sprachwissenschaft*. Eine Einführung. Aus dem italienischen von Harro Stammerjohann. 2., durchgesehene Auflage. Nymphenburgs Verlagshandlung, München 1969. 259 s.

Tässä esiteltävillä teoksilla on tuskin muuta yhteistä kuin historiallinen organisaatio, kronologinen eteneminen. Erilaisuus saattaa johtua siitä, että ne on alkuaan kirjoitettu erilaista yleisöä varten. Dinneen on laatinut teoksensa Georgetownin yliopistossa pitämiensä yleisen kielitieteen alkeiskurssin luentojen pohjalta kielitieteen- ja kielenopiskelijoita varten. Lepschy on toimittanut teoksensa erään laajan artikkelinsa pohjalta, joka oli tarkoitettu italialaisia kielentutkijoita varten. Tämä ei kuitenkaan tee Lepschystä vaikeatajuista. Päinvastoin, hänen on täytynyt lähteä siitä, että hänen ns. kielitieteellistä idealismia edustavat kollegansa eivät tiedä muusta lingvistiikasta mitään.

Dinneenin aikadimensio ulottuu Kreikan sofisteista Chomskyyn (luvut 4—12; s. 70—399). Antiikin ja keskiajan kielentutkimusta käsittelevä osa on verraten laaja (luvut 4—5; s. 70—150) ja varsin ansiokas.

Viime vuosisadan kielentutkimus (luku 6) saa osakseen vain 16 sivua, mikä on katsottava riittämättömäksi määräksi ottaen huomioon historiallis-vertailevan kielitieteen lingvistinen merkitys. Sama sivumäärä on omistettu englannin preskrip-

tiiviselle kieliopille, jolla on pelkästään satunnaista paikallista mielenkiintoa.

Tämän vuosisadan kielentutkimukseen siirryttäessä Dinneenin historianäkäsitys muuttuu individualistiseksi. Kielitieteen virstanpylväiksi valitut Ferdinand de Saussure (s. 192—212), Edward Sapir (s. 213—238), Leonard Bloomfield (s. 239—298), J. R. Firth (s. 299—325), Louis Hjelmslev (s. 326—354) ja Noam Chomsky (s. 355—399) esitetään lähes yksinomaan teostensa valossa. Dinneen korostaa henkilökohtaisia kausaaliyhteyksiä: jokaisella lingvistillä on oma henkinen innoittajansa, Saussurellä Durkheim, Sapirilla Boas, Bloomfieldilla Watsonin behaviorismi, Firthillä Malinowski ja Hjelmslevillä Saussure. Hän luonnehtii ainoastaan ylimalkaisesti lingvististä yleistilannetta, jonka vallitessa kukin suuruus on työskennellyt. Kunakin kautena käydyn tieteellisen keskustelun ja varsinkin polemiikin luonnehtiminen olisi säilyttänyt paremmin historiallisen jatkuvuuden.

Lepschy käsittelee pelkästään 1900-luvun kielentutkimusta, jota hän luonnehtii strukturalistiseksi. Aiheeseensa hän pääsee tehokkaalla, joskin yksipuolisella, *vanha metodi* → *kriisi* → *uusi metodi* -mallilla. Tässä tapauksessa »vanha metodi» on historioiva kielentutkimus, »uusi metodi» strukturalismi. Lingvistisesti täysipainoinen johdantoluku (s. 11—32) ohjaa lukijan vähitellen oivaltamaan foneemikäsitteen omaksumisen välttämättömyyden.

Päinvastoin kuin Dinneen Lepschy käsittelee asioita koulukuntakeskeisesti (lukuun ottamatta Saussuren isähahmoa). Saussure oletetaan tunnetuksi, joten häntä käsittelevä luku on (varovaisen?) lyhyt (s. 33—39). Lukija perehdytetään runsain kirjallisuusviittein Saussuren synkronia/diakronia ja *langue/parole* -kategoriajakojen aiheuttamaan tieteelliseen debattiin. Runsaat kirjallisuusviitteet ovatkin Lepschyn teoksen miellyttävempiä puolia. Lingvistiikan väittelevä ja metodikriittinen luonne on täten havainnollisella tavalla saatu esiin. Perusteellisem-

min tarkastellaan (luvut III—VIII) Prahan koulua (s. 40—51; sen Dinneen unohtaa kokonaan), Kööpenhaminan koulua (s. 52—65), amerikkalaista strukturalismia (s. 66—84 ja 107—127), »funktionaalialia» kielitiedettä (s. 85—106) ja transformaatiokielioppia (s. 128—138). Jokainen luku sisältää jälleen erinomaiset kirjallisuusviitteet. Luvussa VI (funktionaali kielitiede) Lepschy käsittelee Roman Jakobsonia, André Martinet'ta ja M. A. K. Hallidayta. Koska nämä omaleimaiset tutkijapersoonallisuudet usein saavat tällaisissa esityksissä osakseen vain maininnan, Lepschyn esitys ansaitsee sitäkin suuremman arvon. (Sama on sanottava Dinneenin J. R. Firthiä koskevasta luvusta 10.) Kuitenkin näiden lingvistien sisällyttäminen saman otsikon piiriin on paljolti määrittelyvaraista ja näin ollen ehkä harhaanjohtavaakin. Jos haluttaisiin, voitaisiin funktionaalisuuden otsakkeeseen sijoittaa vaikkapa koko Prahan koulukunta.

Dinneen yrittää luvuissa 7—12 ainoastaan kuvata kutakin lingvistiä tämän omin ehdoin liittämättä mukaan kriittisiä näkökohtia (esim. viittaamalla samanaikaisesti käytyihin tieteellisiin kiistoihin). Alkuluvuissa 1—3 hän kuitenkin paljastaa oman tieteellisen sitoumuksensa, joka on jonkinlainen suvaitseva deskriptivismi. Ensimmäisessä luvussa hän hahmottelee, mitä tietellinen kielentutkimus on. Tarkoituksena on, että tämän metodisen katekismuksen valossa lukija voisi itse tehdä päätelmät traditionaalin ja deskriptiivin kielentutkimuksen välisestä paremmuudesta (tietysti jälkimmäisen eduksi).

Korostettakoon kuitenkin, että Dinneen toivoo traditionaalin ja deskriptiivin kielentutkimuksen yhdentymistä. Pelkän kuvaamisen yli menevään selittämiseen, jota korostetaan sekä traditionaalissa että generatiivissa kielentutkimuksessa, hän suhtautuu varauksellisen myönteisesti. Hän huomauttaa (s. 2), että selittämisen vaatimus on tuonut lingvistiikkaan tekijöitä, joita kaikki lingvistit eivät ole varautuneet sisällyttämään tutkimuskenttäänsä. Dinneen ei ota selvää kantaa generatiiviin

kielentutkimukseen. Tästä johtuu se, että teoksen metodinen osa sisältää joitakin sellaisia aineksia, jotka tosin varmasti olivat uusia jokaisessa 50-luvun amerikkalaiselle yleisölle tarkoitetussa lingvisti-ässä esityksessä, mutta jotka nyttemmin ovat menettäneet itsestäänselvyytensä. Luvussa 1 lingvistiikka määritellään kielien tieteelliseksi tutkimukseksi. On selvää, että kaiken tutkimustyön on täytettävä tieteellisyyden vaatimukset. Asia-yhteydestä ilmenee, että Dinneen tarkoittaa »tieteellisellä» (scientific) tutkimuksella bloomfieldilaista luonnontieteellisesti orientoitunutta tutkimusasennetta, joka on »empiiristä, eksaktia ja siksi objektiivista» (s. 4). Ottaen huomioon sen, miten paljon generativistien ja deskriptivistien välillä on 1960-luvulla käyty teoreettista keskustelua, on näin yksioikoinen »tieteellisyyden» määritelmä katsottava miltei vastuuttomaksi. Olisi ollut paikallaan ainakin huomauttaa, että nykyisessä lingvistikä metodologiaa koskevassa keskustelussa käsitellään hypoteettis-deduktiivin (selitys ja todennus) menetelmän tieteellisyydestä.

Lepschyn asenne on kriittisempi. Kuitenkin hän löytää paljon positiivista sanottavaa strukturalistisen tradition jokaisesta osasesta. Hän epäilemättä onnistuu karsimaan lukijalta sellaiset luulot, että lingvistiikka olisi jokin metodiaitta, josta jokainen voisi käydä noutamassa omien tarpeidensa mukaan mitoitettun menetelmän. Tästä johtuu teoksen terveellisyys ja suositettavuus. Lingvistiikka on kriittinen foorumi, jossa yksi kysyy enemmän kuin kymmenen ehtii vastata. Lepschyn asenne tietysti johtuu viestintätilanteesta. Ainakin osa tarkoitetusta lukijakunnasta koostuu henkilöistä, joilla on valmiiksi urautuneet käsitykset kielitieteestä. Dinneenin lingvistiikkaa metodivarastona korostava asenne (luvut 1—3) lienee ymmärrettävissä siten, että hänen yleisönsä enemmistöltä puuttuu lingvistinen peruskoulutus. On pedagogisesti välttämätöntä antaa jotakin, jolle voi rakentaa. Dinneenin toinen pedagoginen ratkaisu on ehkä

onnistuneempi. Teoksen jokaisen luvun lopussa on tarkistustehtäviä. Näin lukija saa kuvan siitä, millaisiin asioihin tulee kiinnittää huomiota. Tosin tehtävät olisi ollut syytä rajoittaa historiallisiin tosioihin.

Lepschyn teos sisältää lisäksi kielitietä, informaatioteoriaa ja koneellista kääntämistä. Liitteenä on Harro Stammerjohannin esitys Saksan strukturaalista kielitieteestä (s. 160—182; pääniminä Seiler, Winter, Weinreich, Cose-riu, Pilch). Teos on saatavana myös englanninkielisenä (London: Faber and Faber 1970) ja ranskkankielisenä (Paris: Payot 1968) käännöksenä. Italialainen alkuperäisteos on ilmestynyt Torinossa 1966.

Kumpaa tulisi suosittaa? Kumpaakin. Dinneeniä varsin kiintoisana standardityönä, jolla on sekä vahvoja että heikkoja puolia, Lepschyä luksustuotteena.

Martti Nyman

Vanha kirjaviro tutkimuksen kohteena

JULIUS MÄGISTE *Vanhan kirjaviron kysymyksiä*. Tietolipas 64. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki 1970. 89 s.

ARNOLD KASK *Eesti kirjakeele ajaloost*. TRÜ rotaprint. Tartu 1970. I osa 174 s., II osa 468 s.

Professorit Julius Mägiste ja Arnold Kask kuuluvat siihen ikäpolveen, jonka nuoruus- ja miehuusvuodet liittyivät kiinteästi itsenäisyysajan Viroon. Akateemisten opintojen jälkeen keskittyi molempien työ Tarton yliopistoon ja sen yhteydessä toimineeseen viron kielen seuraan (Akadeemiline Emakeele Selts). V:n 1944 tapahtumat aiheuttivat sitten Mägisten siirtymisen Ruotsiin, Lundiin, jonka yliopistoa hän palveli eläkeikänsä saakka. Kask jäi kotikaupunkiinsa Tarttoon ja toimii nykyään sikäläisen yliopis-